

Гіпнотична музика в стилі "tintinnabuli"

Арво П'ярт – сучасний естонський композитор один з найяскравіших і найбільш виконуваних сучасних композиторів; його музика широко відома у всьому світі і користується популярністю серед слухачів всіх вікових категорій і соціальних верств.

Естонія - одна з найменших країн Європи. Вона має захоплюючу історію, живу і енергійну культуру. Та, не зважаючи на свою масштабність і кількість населення, естонці є надзвичайно талановитим і співучим народом.

Естонська музика за походженням пов'язана з культурою прибалтійсько-фінських народів. В першу чергу варто звернутися до фольклорних першоджерел: найдавніші форми музичного фольклору – заговори, переклички пастухів, голосіння. Значну частину естонського фольклору складають одноголосні рунічні пісні – календарно-обрядові, сімейно-обрядові, ліричні, ліро-епічні. За жанровими і стилістичними ознаками розрізняють північні і південні рунічні традиції. Руни — епічні пісні карелів, фінів, естонців та інших прибалтійсько-фінських народів. Походять від давніх міфів про створення світу. Давнім німецьким (готським) словом руна, фіни називають наразі пісню взагалі, але в давнину, в період язичництва, особливим значенням користувалися магичні руни або руни-замовляння, як продукт шаманських вірувань, що панували колись серед фінів, як і у їх родичів — саамів, мансі, комі-зирян та інших фіно-угорських народів. Рунічні пісні одноголосні; виконуються заспівувачем і хором або одним або по черзі двома співаками. Наспівам властива проста мелодика терцового, квартового або квінтового діапазону. Відмітна зовнішня форма руни — короткий восьмискладний хорейний вірш, не римований, але багатий алітерацією. Для нього типова квантитативна ритміка, алітерація, асонанс, паралелізми. Саме ця рунічна традиція стала основою для розвитку естонської національної композиторської школи.

Прив'язаність до народної традиції підкреслюється проведенням фестивалів, на яких звучить музика різних композиторів зокрема Арво П'ярта.

Народився П'ярт в місті Пайде поблизу Таллінна 11 вересня 1935 року. Спочатку вчився грі на фортепіано вдома, а потім продовжив вивчати музику в Талліннській консерваторії (нині Естонська академія музики і театру) по класу композиції у Хейно Еллера, яку закінчив в 1963 році. По закінченню навчання Арво П'ярт багато років прожив в еміграції у Німеччині та Австрії.

Німецький композитор Герхард Ріхтер реалізуючи спільний проект в Манчестері назвав його музику "гіпнотичною": «В музиці композитора багато духовного, людського. Але ця музика не для всіх і не для всього. Це не те, що ви будете включати в метро чи в машині. Це музика, щоб сісти і відчути цю

тишу». Диригент Ендрік Юксерав, який представив музику П'ярта у Києві, переконаний: "Музика П'ярта підносить нас до небес". Це сакральна музика. Коли її виконуєш маєш вкласти душу, музиш стати співтворцем композитора, відчутти й буквально прожити його музику."

За життя композитор визначив свій авторський стиль латинським словом "tintinabuli" – що в перекладі означає "дзвіночки". У 1975 - 1976 роках з'явилися перші камерні твори в новому стилі tintinnabuli. Характерною особливістю стилю стало звукове самообмеження, свого роду акустична редукція: пізніше П'ярт назвав tintinnabuli «втечею в добровільну бідність». В основних стилістичних параметрах і технічних характеристиках легко прочитувалося співставлення протилежностей: мінливість – стабільність, диссонантність – милозвучність, хроматика – діатоніка, нові прийоми звуковидобування і нотації - традиційні, з присмаком старовини, способи гри та запису. Що стосується суті tintinnabuli в аспекті ретро-стилістики, то сама його звукова матерія не має точного прототипу в музиці минулого. В основі письма tintinnabuli лежить поєднання двох голосів, де один рухається по звуках діатонічної гами (так званий М-голос, тобто мелодичний), а інший - по звуках тонічного тризвуку (Т-голос, власне tintinnabuli -Голос).

Термінологічні труднощі підкреслюють унікальний характер письма tintinnabuli, який виступає як індивідуальний композиторський винахід – відкриття П'ярта. Його можна порівняти з іншими найбільшими нововведеннями музики ХХ століття, в тому числі – з ідеєю серії Шенберга, включаючи її пізніші варіанти і модифікації.

Сам композитор в коментарях підкреслює раціональну, «цифрову» основу свого методу композиції - по суті, мова йде про застосування індивідуального числового алгоритму в кожному окремому творі. «Це чиста математика», - каже П'ярт про п'єсу «Arbos», - «математика в застосуванні до музичних інструментів. Звучить дивно, правда? Але в музиці все математика: без чисел не було б звуку».

Таким чином, «позачасовий», квазі – старовинний стиль tintinnabuli виявляє здатність до історичної еволюції, що рухається від «середньовічної» модальності до романтичної гармонії і обіймає в межах чотирьох десятиліть кілька століть історії. Загальні закони еволюції проступають в становленні індивідуального п'яртовського стилю. Показово, що і в романтичній стилістиці П'ярту ближче «архітектурні» закономірності формування музичного цілого, як, наприклад, стійкі гармонічні формули, а не конкретика романтичного інтонаційного матеріалу, ідіоми ліричного походження. Тематичний елемент залишається узагальнено-нейтральним і на хроматичній, і на діатонічній основі. Так само було у П'ярта і раніше. І авангардні техніки, і метод tintinnabuli у всіх його варіантах є для композитора світом об'єктивно-раціонального, вираженого в числі, цінується як прояв вищого закону, природного і божественного.

Цей стиль зустрічається в його найвідоміших творах, таких як: "SpigelimSpigel", "FürAlina". У найширшому розумінні "tintinabuli" – це насамперед філософія творчості П'ярта, нерозривно пов'язана філософською та богословською традицією православ'я. В широкому сенсі техніка "tintinabuli"

виступає як система композиції, спрямована на глобальну редукцію музичних засобів та їх найсуворішу організацію. “Tintinabuli” унікальний алгоритмічний метод композиції.

Арво П'ярт ніколи не боявся експериментувати зі звучанням. Тому він поєднував класику з сучасним звучанням. У творчості композитора можна почути симфонії, кантати і псалми. Композитор писав твори, які складаються виключно з мажорного або тільки з мінорного звучання. Це і є своєрідна «фішка» естонського творця. *«...Не можна квапитися. Потрібно зважувати кожен крок від однієї крапки до іншої на нотному папері. Потрібно, аби крок був здійснений лише після того, як ти пропустив усі можливі ноти через своє «чистилище». Тоді звук, що зазнав до кінця всі випробування, буде справжнім...»*